

Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene:

1. Protecția consumatorilor. Dacă se modifică costul unui serviciu, furnizorul trebuie să indice în contract metoda în conformitate cu care variază respectivul cost sau motivul variației. În acest caz, consumatorul are dreptul de a pune capăt contractului. Hotărârea judecătorească prin care o clauză contractuală a fost declarată abuzivă produce efecte și față de consumatorii care nu au fost parte la procedură. Instanțele naționale au obligația de a stabili toate consecințele care decurg din caracterul abuziv al unei clauze, astfel încât aceasta să nu producă efecte față de consumatorii cărora li se adresează

Prin hotărârea pronunțată la data de 26.04.2012, în cauza Invitel⁶²¹, Curtea de Justiție (Camera întâi) a adus precizări importante în ceea ce privește criteriile în funcție de care instanțele din statele membre urmează să aprecieze *caracterul abuziv* al clauzelor din contractele cu consumatorii, precum și rolul acestor instanțe în cazul constatării unor clauze abuzive. CJUE a fost sesizată cu o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolului 3 alineatele (1)⁶²² și (3)⁶²³ și a articolului 6

alineatul (1)⁶²⁴ din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii⁶²⁵, precum și a punctului 1 litera (j) și a punctului 2 litera (d) din anexa la această directivă, de către Pest Megyei Bíróság.

Instanța maghiară a fost investită cu soluționarea unei *acțiuni în interes public*, introdusă de către Oficiul Național pentru Protecția Consumatorilor împotriva Invitel, operator de telefonie fixă, vizând anularea unei clauze din contractele cu consumatorii, pe care pârâtul a introdus-o în mod unilateral, pe motiv că era abuzivă. Potrivit acestei clauze, în cazul în care abonatul plătea factura prin mandat poștal, prestatorul de servicii își rezerva dreptul de a factura costurile suplimentare rezultate (precum costurile poștale), fără a se stabili modul în care erau calculate aceste cheltuieli de mandat. Reclamantul a solicitat, de asemenea, ca instanța să dispună rambursarea automată și retroactivă a sumelor percepute în mod nejustificat de la abonați, facturate drept „cheltuieli de mandat”.

Instanța de trimitere a adresat Curții de Justiție următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 6 alineatul (1) din directivă [...] poate fi interpretat în sensul că o

⁶²¹ Cauza C-472/10, Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság împotriva Invitel Távközlési Zrt.

⁶²² “O condiție contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind inechitabilă dacă, în contradicție cu condiția de bună credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului”.

⁶²³ “Anexa conține o listă orientativă și ne-exhaustivă a condițiilor care pot fi considerate

inechitabile”.

⁶²⁴ “Statele membre stabilesc că condițiile inechitabile utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația națională în cauză, nu îl obligă pe consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste condiții, dacă poate continua să existe fără condițiile inechitabile”.

⁶²⁵ JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15 / vol. 2, p. 273.

clauză contractuală abuzivă nu creează obligații pentru consumator în cazul în care un organism legal desemnat și autorizat în acest sens solicită, în numele consumatorilor, prin intermediul unei acțiuni în interes public (*actio popularis*), declararea nulității respectivei clauze abuzive care figurează într-un contract încheiat cu consumatorul?

În cazul formulării unei acțiuni în interes public, în situația în care este pronunțată o hotărâre în favoarea unor consumatori care nu sunt parte la proces sau în care se interzice utilizarea unei condiții generale a contractului abuzive, articolul 6 alineatul (1) din directivă [...] poate fi interpretat în sensul că respectiva clauză abuzivă care figurează în contractele încheiate cu consumatorii nu creează obligații pentru niciunul dintre consumatorii afectați și nici pentru viitor, astfel încât instanța trebuie să aplice din oficiu consecințele juridice corespunzătoare?

2) Articolul 3 alineatul (1) din directivă [...] coroborat cu punctul 1 litera (j) și cu punctul 2 litera (d) din anexa la directivă, aplicabilă în conformitate cu articolul 3 alineatul (3) din aceasta, poate fi interpretat în sensul că, în cazul în care vânzătorul sau furnizorul prevede o modificare unilaterală a condițiilor contractuale fără a descrie în mod explicit metoda în conformitate cu care variază prețurile și fără a preciza în contract un motiv întemeiat pentru aceasta, clauza contractuală respectivă este abuzivă *ipso iure*?”

Curtea a răspuns mai întâi celei de-a doua întrebări, stabilind criteriile pentru aprecierea caracterului abuziv al clauzelor din contractele cu consumatorii. Astfel, “aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau al remunerației, pe de o parte,

față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil. Această excludere nu se poate însă aplica în cazul unei clauze referitoare la un mecanism de modificare a costului serviciilor care trebuie furnizate consumatorului”⁶²⁶. În ultimul caz, *trebuie să fie indicată metoda în conformitate cu care variază respectivul cost sau motivul acestei variații, precum și dreptul consumatorului de a pune capăt contractului*. De asemenea, consumatorul trebuie să aibă efectiv ocazia de a analiza toate clauzele contractuale și consecințele lor. Vânzătorul sau furnizorul trebuie să informeze consumatorul cu privire la actele normative sau administrative care prevăd anumite aspecte ale metodei în conformitate cu care variază costurile ce revin consumatorului. Curtea a concluzionat că instanțele naționale sunt competente să apereze, în raport cu articolul 3 alineatele (1) și (3) din directivă, caracterul abuziv al unei clauze din contractele încheiate cu consumatorii. În acest scop, judecătorul va verifica dacă metoda în funcție de care variază costurile aferente serviciului care trebuie furnizat și motivele acestei variații sunt specificate într-un limbaj clar și inteligibil, și, după caz, dacă consumatorii au dreptul să pună capăt contractului. În acest scop, instanțele din statele membre vor ține seama, în special, de condițiile generale din contractele cu consumatorii, precum și de legislația internă care creează drepturi și obligații părților.

Prima întrebare a vizat întinderea efectelor unei acțiuni în interes public și competența instanțelor naționale cu privire la stabilirea consecințelor care decurg din constatarea caracterului abuziv al unei clauze din contractele cu

⁶²⁶ Punctul 23 din hotărâre.

consumatorii. Răspunzând, Curtea a reiterat gândirea juridică care stă la baza protecției consumatorilor în dreptul european. “(...) Este important să fie amintit, cu titlu introductiv, că sistemul de protecție pus în aplicare prin directivă se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl conduce la adeziunea la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 15 martie 2012, Perenièová și Pereniè, C-453/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 27 și jurisprudența citată)⁶²⁷. Din aceste considerente, o clauză abuzivă nu creează obligații pentru consumator, iar statele membre trebuie să asigure mijloace adecvate și eficiente pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii. În această categorie se înscriu acțiunile în interes public, precum cea din cauza de fond, acțiuni care nu pot fi condiționate de un conflict individual concret și nici de utilizarea efectivă a clauzei abuzive. Prin urmare, clauzele declarate abuzive pe cale judecătorească vor înceta să producă efecte inclusiv față de consumatorii care nu au fost parte în procedura judiciară. În al doilea rând, instanțele naționale vor analiza din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale și vor stabili, potrivit dreptului național, toate consecințele care decurg din acest caracter, astfel încât clauza să nu creeze obligații pentru consumatorii cărora li se adresează.

2. Principiul egalității de tratament. Discriminare pe motive de vârstă.

Neluarea în considerare a experienței profesionale dobândite în cadrul altei întreprinderi a aceluiași grup nu constituie o discriminare pe motive de vârstă. Un angajator nu este obligat să ia în considerare, pentru remunerarea angajaților săi, experiența profesională pe care aceștia au dobândit-o în cadrul unei astfel de întreprinderi

La data de 7 iunie 2012, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a pronunțat o hotărâre preliminară⁶²⁸ privind Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă.

Cererea de pronunțare a hotărârii preliminare a fost formulată de Oberlandesgericht Innsbruck (Austria), în cadrul unui litigiu între Tyrolean Airways Tiroler Luftfahrt Gesellschaft mbH („Tyrolean Airways”), pe de o parte, și Betriebsrat Bord der Tyrolean Airways Tiroler Luftfahrt Gesellschaft mbH (comitetul de întreprindere al acestei companii aeriene, „Betriebsrat”), pe de altă parte, cu privire la interpretarea convenției colective aplicabile personalului civil navigant al Tyrolean Airways, în versiunea aplicabilă în acțiunea principală („convenția colectivă a Tyrolean Airways”), și, în special, cu privire la aspectul luării în considerare a perioadelor de serviciu îndeplinite în cadrul celorlalte două filiale ale grupului Austrian Airlines („grupul”), și anume Austrian Airlines AG („Austrian Airlines”) și Lauda Air Luftfahrt Gesellschaft mbH („Lauda Air”).

În fapt, printr-o acțiune introdusă la 27 iulie 2010 în fața Landesgericht Innsbruck, Betriebsrat a solicitat să se considere că membrii personalului civil navigant angajați de Tyrolean Airways,

⁶²⁷ Punctul 33 din hotărâre.

⁶²⁸ Cauza C-132/11.

care, conform punctului 3.5. din anexa III la convenția colectivă a Tyrolean Airways, au dobândit o experiență cu o durată totală de cel puțin trei ani ca membri ai personalului civil navigator al Tyrolean Airways și/sau al Austrian Airlines sau al Lauda Air, trebuie clasificați în categoria de încadrare în muncă B.

Prin hotărârea din 10 decembrie 2010, această instanță a admis acțiunea și a considerat că punctul 1.7 din anexa III la convenția colectivă menționată trebuie interpretat în sensul că „trecerea din categoria A în categoria B intervine la împlinirea a trei ani de vechime în muncă în cadrul grupului, cu alte cuvinte, exact la trei ani după recrutarea ca membru al personalului civil navigator în cadrul grupului”.

Sesizată în apel de Tyrolean Airways, instanța de trimitere a considerat că competențele și cunoștințele pe care personalul le dobândește în cadrul celor trei companii aeriene care aparțin grupului sunt identice din punctul de vedere al conținutului. Potrivit acestei instanțe, activitățile exercitate de personalul civil navigator în cadrul acestor companii sunt quasi-identice. Acestea s-ar distinge numai prin faptul că amplasarea bucă-

tăriei variază în funcție de avionul utilizat, precum și prin mici diferențe datorate specificităților fiecărui avion în ceea ce privește manevrele care trebuie efectuate în zbor de personalul navigator.

Instanța menționată a considerat că clauza în litigiu din convenția colectivă a Tyrolean Airways și, prin urmare, clauza care figurează în mod obișnuit la punctul 8 din contractele de muncă ale personalului civil navigator al Tyrolean Airways constituie o discriminare pe motive de vârstă, din cauza faptului că instituie o diferență în funcție de vârsta la care membrul personalului civil navigator a dobândit competențele și cunoștințele impuse de Tyrolean Airways. Desigur, conform jurisprudenței Curții, consecințele juridice ale nerespectării drepturilor fundamentale sunt definite de dreptul național, însă, făcând o paralelă cu cauze referitoare la acordurile anticoncurențiale, instanța de trimitere ia în considerare eventualitatea unui motiv de nulitate absolută.

Cu privire la prima întrebare⁶²⁹, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dreptul Uniunii, în special art. 2 și art. 6 alin. 1 din Directiva 2000/78⁶³⁰, trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții dintr-o

⁶²⁹ „1) Dreptul Uniunii în vigoare în prezent, în special articolul 21 din [cartă] [coroborat cu art. 6 alin. 1 TUE], principiul general de drept al Uniunii [art.6 alin.3 TUE] privind interzicerea discriminării pe motiv de vârstă și articolele 1, 2 și 6 din Directiva [2000/78], se opune unei dispoziții naționale dintr-o convenție colectivă care discriminează în mod indirect lucrătorii mai în vârstă prin faptul că, pentru clasificarea în categoriile de încadrare în muncă prevăzute în convenția colectivă a [Tyrolean Airways] și, prin urmare, pentru stabilirea nivelului remunerației, ia în considerare numai competențele și cunoștințele dobândite în calitate de membru al personalului civil navigator al unei anumite companii aeriene, nu și competențele și cunoștințele cu conținut identic pe care aceste persoane le-au dobândit în cadrul altei companii aeriene aparținând aceluiași grup? Această constatare este aplicabilă, dacă este cazul, și contractelor de muncă încheiate înainte de 1 decembrie 2009?”

⁶³⁰ Art. 1 și 2 din Directiva 2000/78 au următorul cuprins: „Art. 1 - Obiectivul - Prezenta directivă are ca obiectiv stabilirea unui cadru general de

combateră a discriminării pe motive de apartenență religioasă sau convingeri, handicap, vârstă sau orientare sexuală, în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, în vederea punerii în aplicare, în statele membre, a principiului egalității de tratament. Art. 2 - Conceptul de discriminare - (1) În sensul prezentei directive, prin principiul egalității de tratament se înțelege absența oricărei discriminări directe sau indirecte, bazate pe unul din motivele menționate la art. 1. (2) În sensul alin. (1): [...] (b) o discriminare indirectă se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane de o anumită religie sau cu anumite convingeri, cu un anumit handicap, de o anumită vârstă sau de o anumită orientare sexuală, în raport cu altă persoană, cu excepția cazului în care: (i) această dispoziție, acest criteriu sau această practică este obiectiv justificată de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt adecvate și necesare [...] [...] [...]”.

convenție colectivă care, pentru clasificarea în categoriile de încadrare în muncă prevăzute în aceasta din urmă și, prin urmare, pentru stabilirea nivelului remunerației, ia în considerare numai experiența profesională dobândită în calitate de membru al personalului civil navigator al unei anumite companii aeriene, nu și experiența cu conținut identic dobândită la o altă companie aeriană aparținând aceluiași grup de întreprinderi.

Astfel cum rezultă din jurisprudență, în cazul în care adoptă măsuri care intră în domeniul de aplicare al Directivei 2000/78, care concretizează, în domeniul încadrării în muncă și al muncii, principiul nediscriminării pe motive de vârstă, partenerii sociali trebuie să respecte această directivă în cadrul activităților lor (Hotărârea din 13 septembrie 2011, Prigge și alții, C-447/09, punctul 48).

În aceste condiții, prima întrebare a fost analizată numai din punctul de vedere al Directivei 2000/78.

Clauza în litigiu din convenția colectivă a Tyrolean Airways prevede că trecerea din categoria de încadrare în muncă A în categoria de încadrare în muncă B intervine la împlinirea a trei ani de vechime. Această dispoziție afectează astfel determinarea categoriei de încadrare în muncă în care sunt plasați lucrătorii la recrutarea lor în cadrul acestei companii. Pe cale de consecință, aceasta afectează și remunerarea lor. O reglementare de această natură trebuie considerată ca stabilind reguli privind condițiile de acces la încadrarea în muncă, de recrutare și de remunerare, în sensul articolului 3 alin. 1 lit. a și c din Directiva 2000/78.

Așadar, Directiva 2000/78 se aplică unei situații precum cea care a generat litigiul principal.

În procedura principală, Betriebsrat a arătat că membrii personalului civil navigator al companiilor în cauză care fac dovada mai multor ani de experiență profesională în cadrul grupului, în cazul

recrutării de către Tyrolean Airways, ar fi retrogradați în categoria de încadrare în muncă A.

Curtea a arătat că prima întrebare pare să se întemeieze pe premisa potrivit căreia o discriminare pe motive de vârstă ar putea rezulta din lipsa luării în considerare, în temeiul clauzei în litigiu din convenția colectivă a Tyrolean Airways, a perioadelor de serviciu efectuate în cadrul altor companii ale grupului.

Curtea a amintit cu privire la acest aspect că reiese din art. 2 alin. 1 coroborat cu art. 1 din Directiva 2000/78 că, în sensul acestei directive, principiul egalității de tratament impune absența oricărei discriminări directe sau indirecte, bazate, printre altele, pe vârstă. În plus, din art. 2 alin. 2 lit. b din Directivă reiese că, în sensul acesteia, o discriminare indirectă pe motive de vârstă se produce atunci când o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră poate avea drept consecință un dezavantaj special pentru persoane de o anumită vârstă în raport cu altă persoană, cu excepția cazului în care această dispoziție, acest criteriu sau această practică este obiectiv justificată de un obiectiv legitim, iar mijloacele de realizare a acestui obiectiv sunt adecvate și necesare.

Or, deși o dispoziție precum aceea din prezenta hotărâre poate avea drept consecință un tratament diferențiat în funcție de data recrutării de către angajatorul în cauză, o astfel de diferență nu este, direct sau indirect, întemeiată pe vârstă, nici pe un eveniment legat de vârstă. Astfel, experiența dobândită eventual de un membru al personalului civil navigator în cadrul altei companii a aceluiași grup de întreprinderi nu este luată în considerare la clasificarea în grupe, independent de vârsta acestui membru al personalului la momentul recrutării sale. Dispoziția menționată se întemeiază, prin urmare, pe un criteriu

care nu este legat nici în mod indisociabil (a se vedea *a contrario* Hotărârea din 12 octombrie 2010, Ingeniørforeningen i Danmark, C-499/08, punctul 23), nici în mod indirect de vârsta salariaților, chiar dacă nu este exclus ca aplicarea criteriului în litigiu, în anumite cazuri particulare, să poată avea drept consecință pentru membrii personalului civil navigator o trecere din categoria de încadrare în muncă A în categoria de încadrare în muncă B la o vârstă mai avansată decât cea a membrilor personalului care au dobândit o experiență echivalentă în cadrul Tyrolean Airways.

În aceste condiții, Curtea a concluzionat că nu se poate considera că clauza în litigiu din convenția colectivă a Tyrolean Airways instituie un tratament diferențiat pe motive de vârstă, în sensul dispozițiilor coroborate ale art. 1 și ale art. 2 alin. 2 lit. b din Directiva 2000/78.

Din considerațiile care precedă, Curtea a răspuns la prima întrebare arătând că *art. 2 alin. 2 lit. b din Directiva 2000/78 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei dispoziții dintr-o convenție colectivă care, pentru clasificarea în categoriile de încadrare în muncă prevăzute în aceasta din urmă și, prin urmare, pentru stabilirea nivelului remunerației, ia în considerare numai experiența profesională dobândită în calitate de membru al personalului civil navigator al unei anumite companii aeriene, nu și experiența cu conținut identic dobândită în cadrul unei alte companii aeriene aparținând aceluiași grup de întreprinderi.*

Având în vedere răspunsul dat la prima întrebare, nu s-a considerat necesar să se răspundă la a doua întrebare⁶³¹.

3. Politică socială. Dreptul Uniunii Europene se opune unor dispoziții naționale care prevăd că un lucrător aflat în incapacitate temporară de muncă survenită în perioada de concediu anual plătit, nu are dreptul de a beneficia ulterior de respectivul concediu anual plătit, care a coincis cu perioada de incapacitate de muncă.

La data de 21 iunie 2012, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a pronunțat o hotărâre preliminară vizând interpretarea art. 7 alin. 1 din Directiva 2003/88 a Parlamentului European și a Consiliului din 4 noiembrie 2003 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru⁶³².

Cererea de pronunțare a hotărârii preliminare a fost formulată de Tribunal Supremo (Spania), prin decizia din 26 ianuarie 2011, în cadrul unui litigiu între Asociación Nacional de Grandes Empresas de Distribución (ANGED), pe de o parte, și Federación de Asociaciones Sindicales (FASGA), Federaciun de Trabajadores Independientes de Comercio (Fetico), Federaciun Estatal de Trabajadores de Comercio, Hostelería, Turismo y Juego de UGT, precum și Federación de Comercio, Hostelería y Turismo de CC.OO. (FASGA), sindicate ale lucrătorilor, pe de altă parte, cu privire la acțiunile colective formulate de aceste sindicate pentru recunoașterea dreptului

⁶³¹ "O instanță națională poate, prin analogie cu Hotărârea din 5 februarie 2004, Rieser Internationale Transporte (C-157/02, Rec., p. I-1477) și cu jurisprudența din cauzele privind acorduri anticoncurențiale, precum Hotărârea din 25 noiembrie 1971, Béguelin Import (22/71, Rec., p. 949), să declare nulă în parte, în temeiul efectului orizontal direct al drepturilor fundamentale ale

Uniunii, și să renunțe la aplicarea unei clauze dintr-un contract individual de muncă ce încalcă în mod indirect art. 21 din Cartă, principiul fundamental de drept al Uniunii privind interzicerea discriminării pe motiv de vârstă și/sau art. 1, 2 și 6 din Directiva [2000/78]?"

⁶³² Cauza C-78/11.

anumitor lucrători de a beneficia de concediul anual, chiar și atunci când acesta coincide cu perioade de concediu pentru incapacitate temporară de muncă.

În fapt, FASGA și alții au inițiat o procedură de soluționare a unui conflict colectiv de muncă, solicitând să se constate că lucrătorii supuși Convenției colective a marilor magazine 2009-2010 beneficiază de concediul anual plătit chiar și atunci când acesta coincide cu perioade de concediu pentru incapacitate de muncă.

ANGED a considerat că lucrătorii care se află în situație de incapacitate temporară înainte de începutul perioadei de concediu stabilite în prealabil sau în cadrul acestei perioade nu au dreptul de a beneficia de concediu decât după sfârșitul perioadei de incapacitate de muncă, cu excepția situațiilor prevăzute în mod expres de convenția menționată, și anume a celor prevăzute la art. 48 alin.4 din statut.

Printr-o hotărâre din 23 noiembrie 2009, Audiencia Nacional a admis în totalitate acțiunea formulată de FASGA și alții. Prin urmare, ANGED a formulat recurs în casație împotriva acestei hotărâri la Tribunal Supremo.

Prin intermediul întrebării adresate, instanța de trimitere a solicitat, în esență, să se stabilească dacă articolul 7 alin.1 din Directiva 2003/88⁶³³ trebuie interpretat în sensul că se opune unor dispoziții naționale care prevăd că un lucrător aflat în incapacitate temporară de muncă survenită în perioada de concediu anual plătit nu are dreptul de a beneficia ulterior de respectivul concediu anual plătit care a coincis cu perioada de incapacitate de muncă.

În această privință, potrivit unei jurisprudențe constante, dreptul fiecărui

lucrător la concediul anual plătit trebuie considerat un principiu al dreptului social al Uniunii de o importanță deosebită, de la care nu se poate deroga și a cărui punere în aplicare de către autoritățile naționale competente poate fi efectuată numai în limitele prevăzute în mod expres în Directiva 93/104/CE a Consiliului din 23 noiembrie 1993 privind anumite aspecte ale organizării timpului de lucru (JO L 307, p. 18), această directivă fiind codificată la rândul său prin Directiva 2003/88 (Hotărârea din 22 noiembrie 2011, KHS, C-214/10, punctul 23).

În al doilea rând, trebuie observat că dreptul la concediu anual plătit nu numai că are, în calitatea sa de principiu al dreptului social al Uniunii, o importanță deosebită, ci este consacrat în mod expres la art.31 alin.2 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, careia art. 6 alin.1 TUE îi recunoaște aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor.

În al treilea rând, dreptul la concediul anual plătit nu poate fi interpretat în mod restrictiv (a se vedea Hotărârea din 22 aprilie 2010, Zentralbetriebsrat der Landeskrankenhäuser Tirols, C-486/08, Rep., p. I-3527, punctul 29).

În plus, este cert că finalitatea dreptului la concediul anual plătit este aceea de a-i permite lucrătorului să se odihnească și să dispună de o perioadă de destindere și de recreere. Astfel, această finalitate diferă de cea a dreptului la concediul medical. Acesta din urmă se acordă lucrătorului pentru a putea să se refacă după o boală care a determinat incapacitatea de muncă (a se vedea Hotărârea din 10 septembrie 2009, Vicente Pereda, C-277/08, Rep., p. I-8405, punctul 21).

Astfel, Curtea s-a pronunțat deja în sensul că rezultă în special din finalitatea dreptului la concediul anual plătit că un

⁶³³ „(1) Statele membre iau măsurile necesare pentru ca orice lucrător să beneficieze de un concediu anual plătit de cel puțin patru săptămâni

în conformitate cu condițiile de obținere și de acordare a concediilor prevăzute de legislațiile și/sau practicile naționale.”

lucrător care este în concediu medical în perioada de concediu anual stabilită în prealabil are dreptul, la cerere și pentru a putea beneficia în mod efectiv de concediul său anual, să îl poată efectua într-o altă perioadă decât aceea care coincide cu perioada de concediu medical (a se vedea Hotărârea Vicente Pereda, punctul 22).

Curtea a precizat că rezultă din jurisprudența menționată mai sus, care privește un lucrător aflat în situația de incapacitate de muncă înainte de începutul unei perioade de concediu anual plătit, că momentul la care survine respectiva incapacitate este lipsit de relevanță. Prin urmare, lucrătorul are dreptul de a efectua ulterior concediul anual plătit care coincide cu perioada de concediu medical, și aceasta indiferent de momentul la care a survenit incapacitatea de muncă. Ar fi, astfel, aleatoriu și contrar finalității dreptului la concediul anual plătit să se acorde lucrătorului dreptul respectiv numai cu condiția ca acesta din urmă să se afle deja în situația de incapacitate de muncă la momentul la care a început perioada de concediu anual plătit.

În acest context, Curtea s-a pronunțat în sensul că noua perioadă de concediu anual, care corespunde duratei de suprapunere între perioada de concediu anual stabilită inițial și concediul medical, de care lucrătorul are dreptul să beneficieze după însănătoșire, poate fi stabilită, eventual, în afara perioadei de referință corespunzătoare concediului anual (a se vedea în acest sens Hotărârea Vicente Pereda, punctul 23 și dispozitivul).

Având în vedere toate cele expuse mai sus, Curtea a răspuns la întrebarea adresată, arătând că art. 7 alin. 1 din Directiva 2003/88 trebuie interpretat în sensul că *se opune unor dispoziții*

naționale care prevăd că un lucrător aflat în incapacitate temporară de muncă survenită în perioada de concediu anual plătit nu are dreptul de a beneficia ulterior de respectivul concediu anual plătit care a coincis cu perioada de incapacitate de muncă.

4. Politica socială. În perioada tranzitorie de maximum cinci ani de la aderarea Bulgariei la Uniunea Europeană, condițiile pentru accesul studenților bulgari pe piața forței de muncă dintr-un alt stat membru nu pot fi mai restrictive decât cele aplicabile studenților din țări terțe.

La data de 21 iunie 2012, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a pronunțat o hotărâre preliminară⁶³⁴ vizând Protocolul privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea Republicii Bulgaria și a României în Uniunea Europeană.

Cererea de pronunțare a hotărârii preliminare a fost formulată de Verwaltungsgerichtshof (Austria), prin decizia din 9 decembrie 2010, în cadrul unui litigiu între Leopold Sommer, pe de o parte, și Landesgeschäftsstelle des Arbeitsmarktservice Wien (biroul regional al Oficiului de Muncă și de Ocupare a Forței de Muncă din Viena), pe de altă parte, cu privire la refuzul acestuia din urmă de a-i acorda, în favoarea unui resortisant bulgar student în Austria, o autorizație de angajare ca șofer cu normă redusă.

În fapt, reclamantul a solicitat, la 30 ianuarie 2008, o autorizație de angajare pentru un resortisant bulgar care era student în Austria și care se afla în această țară de mai bine de un an, în scopul de a-l angaja ca șofer cu un timp de lucru de 10,25 ore pe săptămână și

⁶³⁴ Cauza C-15/11.

cu o remunerație de 349 de euro brut pe lună. Acest student trebuia să efectueze livrări nocturne la Viena.

Prin decizia din 8 februarie 2008, Arbeitsmarktservice Wien a respins cererea, în temeiul art. 4 alin.6 pct. 1 din Legea privind încadrarea în muncă a cetățenilor străini. Leopold Sommer a contestat această decizie, arătând că alte persoane aflate în căutarea unui loc de muncă refuzaseră întotdeauna o astfel de activitate întrucât, ca activitate unică, aceasta presupunea un timp de lucru săptămânal insuficient sau, exercitată cu titlu accesoriu, nu era compatibilă cu o activitate cu normă întreagă.

Prin decizia din 17 martie 2008, Arbeitsmarktservice Wien a respins contestația, motivându-și decizia prin aceea că numărul maxim de lucrători străini, stabilit la 66.000 pentru landul Viena, fusese deja depășit cu 17.757 de lucrători străini suplimentari.

Leopold Sommer a formulat o acțiune împotriva acestei decizii la instanța de trimitere, care a constatat, în primul rând, că, potrivit unei interpretări literale a

dispozițiilor coroborate ale art. 1 lit. a și ale art. 2 lit. a din Directiva 2004/114, un resortisant bulgar nu se încadrează în domeniul de aplicare al directivei menționate întrucât, ca urmare a aderării Republicii Bulgaria la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007, acesta nu mai are calitatea de „resortisant al unei țări terțe”. De vreme ce, înaintea respectivei aderări, un resortisant bulgar ar fi beneficiat, ca resortisant al unei țări terțe, de drepturile prevăzute de Directiva 2004/114, refuzul de a acorda autorizația de angajare după aderare ar putea constitui o înrăutățire a situației sale juridice sau un tratament mai puțin favorabil decât cel rezervat studenților din țări terțe, ceea ce este interzis în mod expres în anexa VI punctul 1 alin. 14 la protocolul de admitere. Instanța de trimitere a subliniat în plus principiul preferinței, enunțat la al treilea paragraf al aceluiași alin.14.

Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere a solicitat, în esență, să se stabilească dacă anexa VI punctul 1 alin. 14 din protocolul de admitere⁶³⁵ trebuie interpretată în sensul că, în

⁶³⁵ Anexa VI la protocolul de admitere, intitulată „Lista menționată la articolul 20 din protocolul [de admitere]: măsuri tranzitorii privind Bulgaria”, prevede la punctul 1 alineatele (1), (2) și (14): „(1) Articolul III-133 și articolul III-144 primul paragraf din Constituție se aplică pe deplin numai cu privire la libera circulație a lucrătorilor și la libertatea de a presta servicii care presupune circulația temporară a lucrătorilor, astfel cum este definită în articolul 1 din Directiva 96/71/CE, între Bulgaria, pe de o parte și fiecare dintre statele membre, pe de altă parte, sub rezerva dispozițiilor tranzitorii stabilite în alineatele (2)-(14). (2) Prin derogare de la articolele 1-6 din Regulamentul (CEE) nr. 1612/68 [al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității (JO L 257, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 11)] și până la sfârșitul perioadei de doi ani de la data aderării, statele membre vor aplica măsuri de drept intern sau măsuri rezultate din acorduri bilaterale care reglementează accesul resortisanților bulgari pe piața forței de muncă din fiecare dintre aceste state. Statele membre pot continua să aplice aceste măsuri până la expirarea perioadei de cinci ani de la data aderării. [...] (14) Aplicarea alineatelor

(2)-(5) și (7)-(12) nu poate avea ca efect crearea unor condiții mai restrictive pentru accesul resortisanților bulgari pe piața forței de muncă din statele membre decât cele existente la data semnării tratatului de aderare. Fără a aduce atingere aplicării dispozițiilor stabilite în alineatele (1)-(13), pe parcursul oricărei perioade în care aplică măsuri de drept intern sau cele care rezultă din acorduri bilaterale, statele membre trebuie să acorde un tratament preferențial, în ceea ce privește accesul la piața forței de muncă, lucrătorilor care sunt resortisanți ai statelor membre în comparație cu lucrătorii care sunt resortisanți ai unor țări terțe. Lucrătorii migranți bulgari și familiile acestora care locuiesc și muncesc legal într-un alt stat membru sau lucrătorii migranți care provin din celelalte state membre și familiile acestora care locuiesc și muncesc legal în Bulgaria nu sunt tratați în condiții mai restrictive decât cei provenind din țări terțe care locuiesc și muncesc în acest stat membru sau în Bulgaria. În afară de aceasta, în aplicarea principiului preferinței comunitare, lucrătorii migranți provenind din țări terțe care locuiesc și muncesc în Bulgaria nu beneficiază de tratament mai favorabil decât resortisanții bulgari.”

perioada tranzitorie prevăzută la același punct 1, la alin. 2 primul paragraf, condițiile de acces al studenților bulgari pe piața forței de muncă nu pot fi mai restrictive decât cele prevăzute de Directiva 2004/114⁶³⁶.

În această privință, Curtea a arătat că domeniul de aplicare *ratione personae* al Directivei 2004/114, astfel cum este stabilit la art.3 alin. 1 din aceasta, acoperă resortisanții unor țări terțe care solicită să fie admiși pe teritoriul unui stat membru pentru studii, noțiunea de resortisanți ai unor țări terțe fiind definită la art. 2 lit. (a) din aceeași directivă drept orice persoană care nu este cetățean al Uniunii în sensul art. 17 alin. (1) din tratat.

Astfel cum subliniază instanța de trimitere, ca urmare a aderării Bulgariei la Uniune la 1 ianuarie 2007, resortisanții bulgari au încetat să mai fie resortisanți ai unor țări terțe, devenind cetățeni ai Uniunii, și, în consecință, de la această dată și așadar la data la care a fost formulată cererea de autorizare a angajării în discuție în acțiunea principală, și anume la 30 ianuarie 2008, resortisanții bulgari nu se mai încadrau în domeniul de aplicare *ratione personae* al directivei menționate⁶³⁷.

Cu toate acestea, la data de 30 ianuarie 2008, Directiva 2004/114 era în vigoare de la 12 ianuarie 2005, iar termenul acordat statelor membre pentru a o transpune expirase la 12 ianuarie 2007. În consecință, la data de 30 ianuarie 2008, accesul studenților resortisanți ai unor țări terțe era reglementat de dispozițiile Directivei 2004/114.

În conformitate cu anexa VI punctul 1 alin. 14 primul paragraf din protocolul de admitere, accesul resortisanților bulgari pe piața forței de muncă din statele membre este reglementat, în perioada tranzitorie care se întinde eventual până la expirarea perioadei de cinci ani de la data aderării, prin măsuri de drept intern sau prin măsuri rezultate din acorduri bilaterale care reglementează accesul resortisanților bulgari pe piața forței de muncă din fiecare dintre aceste state.

Cu toate acestea, și independent de clauza de „standstill” prevăzută la respectivul punct 1 alin.14 primul paragraf, al doilea paragraf al aceluiași alineat consacra în orice caz principiul preferinței pentru cetățenii Uniunii, în temeiul căruia statele membre sunt obligate, făcând abstracție de măsurile adoptate în perioada tranzitorie, să acorde un tratament preferențial, în ceea ce privește accesul pe piața forței de muncă, resortisanților statelor membre în comparație cu lucrătorii care sunt resortisanți ai unor țări terțe. Conform acestei dispoziții, resortisanții bulgari trebuie să beneficieze nu numai de aceleași condiții de acces pe piața forței de muncă din statele membre cu cele acordate resortisanților unor țări terțe, ci și de un tratament preferențial în raport cu aceștia din urmă.

La 30 ianuarie 2008, data la care a fost introdusă cererea de autorizare a angajării în discuție în acțiunea principală, accesul resortisanților unor țări terțe pe piața forței de muncă din statele membre era reglementat de dispozițiile Directivei 2004/114⁶³⁸.

⁶³⁶ „1) Având în vedere alineatul (14) primul sau al treilea paragraf al punctului 1, [intitulat] «Libera circulație a persoanelor», din anexa VI [la protocolul de admitere, intitulată] «Lista menționată la articolul 20 din protocol: măsuri tranzitorii privind Bulgaria», Directiva 2004/114 [...] se aplică în Austria unui student bulgar?”

⁶³⁷ Potrivit art. 20 din protocolul de admitere, care figurează în partea a patra a acestuia privind dispozițiile temporare, în cadrul titlului I, „Măsuri tranzitorii”: „Măsurile enumerate în anexele VI și

VII la prezentul protocol se aplică Bulgariei și României în condițiile prevăzute în anexele menționate.”

⁶³⁸ Directiva 2004/114 a intrat în vigoare la 12 ianuarie 2005 și, în conformitate cu primul paragraf al art. 22 din aceasta, statele membre trebuiau să adopte actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma directivei menționate până la 12 ianuarie 2007. Republica Austria a transpus această directivă în ordinea sa juridică la 1 ianuarie 2006.

Prin urmare, din clauza de preferință rezultă că resortisanții bulgari aveau dreptul, la acea dată, să li se acorde acces pe piața forței de muncă în condiții care nu erau mai restrictive decât cele prevăzute de Directiva 2004/114 pentru resortisanții unor țări terțe. În consecință, dacă accesul pe piața austriacă a forței de muncă trebuie acordat unui student care este resortisant al unei țări terțe potrivit regulilor prevăzute de Directiva 2004/114, un astfel de acces trebuie acordat unui student bulgar în condiții cel puțin la fel de favorabile și, în plus, acesta din urmă trebuie să beneficieze de un tratament preferențial în raport cu studentul resortisant al unei țări terțe.

S-a răspuns la prima întrebare în sensul că *anexa VI punctul 1 alin. 14 din protocolul de admitere trebuie interpretată în sensul că, la data faptelor din acțiunea principală, condițiile de acces al studenților bulgari pe piața forței de muncă nu pot fi mai restrictive decât cele prevăzute de Directiva 2004/114.*

Cu privire la a doua întrebare⁶³⁹, ținând seama de răspunsul dat la prima întrebare, instanței de trimitere trebuie să i se ofere clarificări cu privire la aspectul dacă o legislație națională de tipul celei în discuție în acțiunea principală rezervă sau nu rezervă resortisanților bulgari un tratament mai restrictiv decât cel acordat resortisanților țărilor terțe în temeiul Directivei 2004/114.

Potrivit art. 17 alin. 1 primul paragraf din Directiva 2004/114, în afara timpului lor de studiu și sub rezerva respectării normelor și a condițiilor aplicabile activității relevante în statul membru gazdă,

studenții vizați de această directivă au dreptul de a fi angajați și pot avea dreptul să exercite o activitate economică independentă. Cu toate acestea, a doua teză a aceluiași paragraf permite statelor membre în cauză, în pofida regulii prevăzute în prima teză, să ia în considerare situația pieței forței de muncă din aceste state.

Trebuie arătat că, în conformitate cu considerentele (6) și (7) ale Directivei 2004/114, aceasta are ca obiectiv promovarea mobilității în cadrul Uniunii a studenților care sunt resortisanți ai unor țări terțe, pentru studii. Această mobilitate are ca scop „promovarea Europei [...] ca un centru mondial de excelență pentru studii și formare profesională”.

Potrivit art. 17 alin. 2 din Directiva 2004/114, fiecare stat membru stabilește numărul maxim de ore pe săptămână sau numărul zilelor ori lunilor dintr-un an permise pentru o activitate economică, care nu poate fi însă mai mic de 10 ore pe săptămână sau echivalentul în zile sau luni într-un an. Astfel cum reiese din cuprinsul alin.1 primul paragraf al aceluiași articol, este vorba despre autorizarea de a munci în afara timpului de studiu.

În plus, articolul 17 alin. (3) din Directiva 2004/114 permite statului membru gazdă să restricționeze accesul la activități economice în primul an de ședere pentru studii fără să se impună nicio justificare în această privință. Până la finalul primului lor an de ședere, studenții în cauză beneficiază, așadar, de accesul la activitățile economice numai în condițiile și în limitele prevăzute de legislația

⁶³⁹ ”2) În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare: dreptul Uniunii, în special articolul 17 din Directiva 2004/114, se opune unei reglementări naționale care, asemenea dispozițiilor din Legea privind încadrarea în muncă a cetățenilor străini aplicabile în cauza principală, prevede în orice caz o examinare a situației pieței forței de muncă înainte

ca unui angajator să îi fie eliberată o autorizație de angajare a unui student care are reședința pe teritoriul federal de mai bine de un an [...] și care, în cazul depășirii numărului maxim stabilit de străini încadrați în muncă, condiționează eliberarea unei autorizații de angajare de îndeplinirea unor cerințe suplimentare?”

națională, în timp ce, după primul an de ședere, accesul resortisanților unor țări terțe este reglementat de dispozițiile directivei menționate, mai exact de alin. 1, 2 și ale art. 17 din aceasta.

Din economia generală a Directivei 2004/114, în special din art. 17 din aceasta⁶⁴⁰, și din finalitatea sa rezultă astfel că, după primul an de ședere a studentului resortisant al unei țări terțe, statul membru gazdă poate invoca articolul 17 alin. 1 primul paragraf a doua teză din această directivă pentru a lua în considerare situația pieței forței de muncă numai după ce a epuizat posibilitățile care rezultă din cuprinsul alin. 2 al aceluiași articol pentru a stabili timpul maxim de lucru pe lângă timpul de studiu și că această luare în considerare a situației pieței forței de muncă poate avea loc numai în situații excepționale și cu condiția ca măsurile preconizate în acest scop să fie justificate și proporționale cu scopul urmărit.

În consecință, o reglementare națională precum aceea în discuție în acțiunea principală, care prevede că trebuie efectuată o examinare sistematică a pieței forței de muncă și că eliberarea unui permis de angajare este autorizată numai atunci când postul vacant care face obiectul cererii și care trebuie ocupat de resortisantul străin nu este accesibil unui cetățean al aceluși stat membru sau unui resortisant străin disponibil pe piața forței de muncă, dispus și apt să desfășoare

activitatea în cauză, nu poate fi compatibilă cu Directiva 2004/114, în special cu art. 17 din aceasta, întrucât, în cadrul acestei examinări, trebuie să se ia în considerare situația pieței forței de muncă fără a fi necesar să se demonstreze existența unei situații excepționale care să justifice această luare în considerare.

În ceea ce privește dispoziția din reglementarea națională în discuție în acțiunea principală, potrivit căreia, în cazul depășirii numărului maxim de cetățeni străini angajați stabilit pentru landuri, eliberarea unei autorizații de angajare resortisanților unor țări terțe este condiționată, pe lângă examinarea sistematică a stării și a evoluției pieței forței de muncă, de aplicarea unor criterii suplimentare, Curtea a precizat că, dat fiind că Directiva 2004/114 se opune unei astfel de examinări sistematice, aceasta exclude *a fortiori* măsurile naționale care depășesc o asemenea examinare.

S-a răspuns la a doua întrebare în sensul că o legislație națională de tipul celei în discuție în acțiunea principală rezervă resortisanților bulgari un tratament mai restrictiv decât cel acordat resortisanților țărilor terțe în temeiul Directivei 2004/114.

5. Protecția consumatorilor. Instanțele judecătorești pot anula din oficiu clauzele abuzive din contractele cu consumatorii, însă nu pot modifica conținutul acestor clauze.

⁶⁴⁰ Articolul 17 din Directiva 2004/114, intitulat „Activități economice desfășurate de studenți”, singurul articol din capitolul IV din aceasta, al cărui titlu este „Tratamentul aplicabil resortisanților țărilor terțe vizate”, prevede:

„(1) În afara timpului lor de studiu și sub rezerva respectării normelor și a condițiilor aplicabile activității relevante în statul membru gazdă, studenții au dreptul de a fi angajați și pot avea dreptul să exercite o activitate economică independentă. Poate fi luată în considerare situația pieței forței de muncă din statul membru gazdă. Atunci când este necesar, statele membre acordă studenților și/sau angajatorilor aprobarea prealabilă

în conformitate cu legislația internă. (2) Fiecare stat membru stabilește numărul maxim de ore pe săptămână sau numărul zilelor ori lunilor dintr-un an permise pentru o asemenea activitate, care nu va fi sub 10 ore pe săptămână sau echivalentul în zile sau luni într-un an. (3) Accesul la activitățile economice în primul an de ședere poate fi restricționat de statul membru gazdă. (4) Statele membre pot solicita studenților să declare, în avans sau în alt mod, unei autorități desemnate de statul membru respectiv implicarea într-o activitate economică. Angajatorii acestora pot, de asemenea, să se supună unei obligații de declarare, în avans sau în alt mod.”

La data de 14 iunie 2012, Curtea de Justiție (Camera întâi) a pronunțat o hotărâre preliminară importantă cu privire la competența instanțelor naționale în examinarea din oficiu a clauzelor abuzive din contractele cu consumatorii, respectiv posibilitatea modificării acestor clauze de către judecător⁶⁴¹. Trimiterea preliminară a vizat interpretarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii⁶⁴². Aceasta a fost formulată de Audiencia Provincial de Barcelona, în cadrul litigiului dintre dl. Calderón Camino și Banco Español de Crédito (denumită în continuare "Banesto").

Dl Camino a încheiat cu Banesto un contract de credit pentru o sumă de 30 000 de euro, la data de 27 mai 2007, în vederea cumpărării unui autovehicul. Contractul prevedea o rată a dobânzii de 7,950 %, o DAE (dobânda anuală efectivă) de 8,890 % și o rată a dobânzii moratorii de 29 %. La 8 ianuarie 2009, Banesto a sesizat Juzgado de Primera Instancia nr. 2 de Sabadell, în conformitate cu dreptul spaniol, cu o cerere de *somație de plată* privind suma de 29 381,95 euro, corespunzătoare ratelor neplătite, majorate cu dobânda convențională și cu cheltuielile aferente.

În opinia instanței sesizate, contractul în litigiu era un contract de adeziune, care a fost încheiat fără să existe posibilități reale de negociere și care cuprindea condiții generale impuse. S-a mai reținut că rata dobânzii moratorii de 29 % era stabilită printr-o clauză dactilografiată care nu se distingea de restul textului în ceea ce privește tipul și corpul caracterelor utilizate și nu beneficia nici de acceptarea specifică din partea consumatorului. În baza acestor argumente și

întrucât rata dobânzii moratorii era cu mai mult de 20 de puncte mai mare decât rata dobânzii aferente creditului, raportându-se și la alți indicatori precum Euribor și nivelul ratei dobânzii Băncii Centrale Europene, instanța a declarat din oficiu nulitatea de drept a clauzei referitoare la dobânda moratorie, făcând trimitere la jurisprudența CJUE. Totodată, instanța a stabilit rata dobânzii moratorii la 19%, făcând referire la rata dobânzii legale și la rata dobânzii moratorii care figura în legile bugetare naționale din perioada 1990-2008 și a dispus ca Banesto să efectueze un nou calcul al cuantumului dobânzii pentru perioada în cauză în litigiul cu care era sesizată.

Împotriva acestei hotărâri, Banesto a formulat apel în fața Audiencia Provincial de Barcelona, susținând în esență, că Juzgado de Primera Instancia nr. 2 de Sabadell nu putea să constate din oficiu nulitatea clauzei contractuale referitoare la dobânda moratorie și nici să efectueze modificarea acesteia.

Instanța de trimitere a reținut că dreptul spaniol nu permitea instanțelor naționale sesizate cu o cerere de somație de plată să declare din oficiu și *in limine litis* nulitatea clauzelor abuzive. Judecata asupra acestor clauze se putea face doar în condițiile procedurii de drept comun, care era inițiată în cazul în care debitorul formula opoziție. În privința dreptului european aplicabil, s-a reținut, pe de o parte, că jurisprudența CJUE permite constatarea din oficiu a nulității clauzelor abuzive, chiar în lipsa unei cereri formulate de părțile la contract, însă, pe de altă parte, actele normative europene precum Regulamentul 1896/2006, Directiva 2008/48, Directiva 2009/22 nu prevăd mecanisme procedurale care să oblige instanțele naționale să constate din

⁶⁴¹ Cauza C-618/10, *Banco Español de Crédito SA* împotriva Joaquín Calderón Camino.

⁶⁴² JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273.

oficiu nulitatea unei clauze precum cea cuprinsă în contractul în litigiu. În aceste condiții, instanța a decis sesizarea CJUE cu un număr de șase întrebări preliminare:

„1) Este contrar dreptului Uniunii, în special dreptului consumatorilor și al utilizatorilor, ca o instanță națională să nu se pronunțe din oficiu și *in limine litis*, precum și în orice fază a procedurii cu privire la nulitatea sau la revizuirea unei clauze privind dobânda moratorie (în acest caz de 29%) cuprinse într-un contract de credit de consum? Instanța menționată poate opta, fără a aduce atingere drepturilor consumatorului [recunoscute de] legislația Uniunii, să lase să depindă de inițiativa debitorului posibilitatea de a analiza respectiva clauză (prin intermediul căii procedurale a opoziției care poate fi formulată de acesta)?

2) În lumina articolului 6 alineatul (1) din Directiva [93/13] și a articolului 2 din Directiva [2009/22], cum trebuie interpretat în mod corect articolul 83 din [Decretul legislativ 1/2007][...]? Care este domeniul de aplicare, în această privință, al articolului 6 alineatul (1) din Directiva [93/13] atunci când prevede că clauzele abuzive «nu creează obligații pentru consumator»?

3) Controlul judiciar din oficiu și *in limine litis* poate fi exclus în cazul în care reclamantul stabilește în mod clar în cerere rata dobânzii moratorii, valoarea creanței, inclusiv principalul și dobânzile, penalitățile contractuale și costurile, rata dobânzii și perioada pentru care se aplică respectivele dobânzi (sau trimiterea la o dobândă legală care se adaugă din oficiu la principal în temeiul legislației statului membru de origine), cauza acțiunii, inclusiv descrierea împrejurărilor invocate ca temei al creanței și al dobânzilor cerute, precizând dacă este vorba despre o dobândă legală sau contractuală, despre o capitalizare a dobânzilor sau despre rata dobânzii creditului, dacă a fost

calculată de reclamant și care este procentul de majorare în raport cu dobânda de bază a Băncii Centrale, astfel cum se prevede în [R]egulamentul [nr. 1896/2006] privind procedura europeană de somație de plată?

4) În lipsa transpunerii, articolul 5 literele (l) și (m), articolul 6 și articolul 10 litera (l) din Directiva [2008/48], atunci când menționează «măsurile pentru ajustarea acesteia», obligă instituția financiară să includă în contract într-un mod specific și distinct (iar nu în corpul textului, într-un mod indistinct), clar și vizibil, ca «informații precontractuale», referirile la rata dobânzii moratorii în caz de neplată, precum și elementele luate în considerare pentru stabilirea acesteia (cheltuieli financiare, de recuperare ...) și să includă o avertizare privind consecințele legate de elementele de cost?

5) Articolul 6 alineatul (2) din Directiva [2008/48] implică obligația de a comunica exigibilitatea anticipată a creditului sau a împrumutului, care determină aplicarea dobânzii moratorii? Principiul interzicerii îmbogățirii nejustificate prevăzut la articolul 7 din Directiva [2008/48] este aplicabil în cazul în care instituția creditoare nu pretinde numai recuperarea bunului (capitalul împrumutului), ci și aplicarea unei dobânzi moratorii deosebit de ridicate?

6) În lipsa unei norme de transpunere și în lumina articolului 11 alineatul (2) din Directiva [2005/29], instanța poate aprecia din oficiu ca fiind neloidală practica de a introduce în textul contractului o clauză privind dobânda moratorie?”

Cu privire la prima întrebare preliminară, Curtea de Justiție a decis că o *reglementare națională care interzice judecătorului să analizeze din oficiu caracterul abuziv al unei clauze din contractele de consum și să declare nulitatea acesteia, în lipsa unei opoziții a consumatorului, este de natură să aducă atingere efectivității protecției pe care*

urmărește să o asigure Directiva 93/13. Pentru a decide astfel, Curtea a reafirmat că "sistemul de protecție pus în aplicare prin Directiva 93/13 se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau un furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl conduce la adeziunea la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores, C-240/98-C-244/98, Rec., p. I-4941, punctul 25, Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro, C-168/05, Rec., p. I-10421, punctul 25, precum și Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, Rep., p. I-9579, punctul 29)⁶⁴³. Acest sistem, care are în centrul său principiul conform căruia clauzele abuzive nu creează obligații pentru consumator, urmărește să înlocuiască *echilibrul formal* creat prin contractul inițial dintre profesionist și consumator cu un *echilibru real*, care să restabilească egalitatea dintre aceste părți. Restabilirea egalității nu se poate realiza decât printr-o intervenție pozitivă, exterioară părților la contract. În al doilea rând, Curtea de Justiție a examinat sistemul procesual spaniol și condițiile în care judecătorul putea să declare nulitatea unei clauze abuzive. Concluzia Curții a fost că termenul scurt în care trebuia formulată opoziția de către debitor (20 de zile), obligativitatea asistenței unui avocat, inclusiv posibilitatea ca debitorul să nu cunoască

dispozițiile legii sau să dispună de informații insuficiente din cauza actelor sumare pe care creditorul este obligat să le depună în cursul somației de plată, generează un risc care nu este neglijabil pentru ca opoziția să nu fie formulată.

Referitor la cea de-a doua întrebare, Curtea a decis că *o reglementare națională care permite modificarea conținutului unei clauze abuzive, ca urmare a constatării nulității ei, este contrară dreptului Uniunii, îndeosebi art. 6 alin. 1 din Directiva 93/13*⁶⁴⁴. Instanța europeană a reținut că deși statele membre se bucură de o anumită marjă de autonomie în ceea ce privește definirea regimurilor juridice aplicabile clauzelor abuzive, art. 6 alin. 1 din Directivă impune totuși în mod expres obligația de a prevedea că respectivele clauze „nu creează obligații pentru consumator”. Curtea a interpretat deja această dispoziție în sensul că instanțele naționale care constată caracterul abuziv al unor clauze contractuale trebuie să stabilească toate consecințele care decurg, potrivit dreptului național, din această constatare, pentru ca respectivele clauze să nu creeze obligații pentru consumatori⁶⁴⁵. Contractul încheiat de vânzător sau de furnizor și de consumator continuă să angajeze părțile „prin aceste clauze”, în cazul în care poate continua să existe „fără clauzele abuzive”. Instanțele naționale au numai obligația de a exclude aplicarea unei clauze contractuale abuzive pentru ca aceasta să nu producă efecte obligatorii în ceea ce privește consumatorul, fără a avea posibilitatea să modifice conținutul acesteia.

⁶⁴³ Punctul 39.

⁶⁴⁴ "Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în

care poate continua să existe fără clauzele abuzive".

⁶⁴⁵ Hotărârea Asturcom Telecomunicaciones, citată anterior, punctul 58, Ordonanța din 16 noiembrie 2010, Pohotovos*, C-76/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 62, precum și Hotărârea Pereniëová și Perenië, citată anterior, punctul 30).

“În cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează în astfel de contracte, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din Directiva 93/13. Această posibilitate ar contribui la eliminarea efectului descu-rajator pe care îl are asupra vânzătorilor sau furnizorilor faptul că astfel de clauze abuzive nu sunt pur și simplu aplicate în ceea ce privește consumatorul (...), în măsura în care aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel

interesul respectivilor vânzători sau furnizori”⁶⁴⁶.

Curtea a declarat inadmisibile ultimele patru întrebări, pe motiv că actele de drept european la care făceau trimitere nu erau aplicabile *rationae materiae* (Regula-mentul 1896/2006) sau *rationae temporis* (Directiva 2008/48) speței, fie pentru că nu prezentau nicio legătură cu obiectul acțiunii principale (întrebările a cincea și a șasea).

**Rubrică realizată de
lector univ. dr. Anamaria Groza,
judecător, Judecătoria Strehaia
și
judecător Dragoș Călin,
Curtea de Apel București**

⁶⁴⁶ Punctul 69.